

Oponentský posudek bakalářské eseje

Kateřina Lohrová „**Vizuální vnímání obrazu**“

FHS UK, Praha 2018

Vedoucí práce: Doc. ak. mal. Jaroslav Alt

1) Problém vlastního vymezení tématu a smyslu práce

Název práce „Vizuální vnímání obrazu“ naznačuje poněkud rozsáhlejší téma, než je možné podstatným způsobem postihnout padesátistránkovou bakalářskou prací. V úvodu autorka naznačuje, že její přístup se pokusí propojit fyziologický popis zrakového vnímání s filozofickou spekulací. Otevírá se tak základní otázka, nakolik může být takový přístup, přeskakující několik neslučitelných úrovní popisu (Gregory Bateson) vlastně přínosný. Ucelenost pojetí vizuálního vnímání obrazu může těžko spočívat v pouhé kompilaci různých aspektů, natož celkem notoricky známých. Obtížně se také v úvodu práce hledá vlastní hypotéza, jejímuž potvrzení nebo vyvrácení by se bylo možné věnovat.

První část první kapitoly chtěla autorka věnovat obecnému metodologickému vymezení práce, proto zde připomíná základní referenční literaturu (Aumont, Petříček, Alt, Třeštík). Už z tohoto metodologického náznaku vyplývá moje určitá obava ze snahy propojovat poněkud mimoběžné teoretické přístupy, kdy Aumont představuje více méně učebnicový přehled témat vidění, Petříček filosofický, fenomenologický přístup a Třeštík publicistické přehodnocování myšlenkových stereotypů. Naznačená problematičnost práce se projevuje v druhé části první kapitoly, kdy autorka sleduje vývoj uplatnění perspektivy v malířství (resp. jak to nazývá „změnu vnímání obrazu z historické perspektivy“, „změnu konstrukce, vnímání a interpretace obrazu, především prostoru“). Při sledování historického vývoje se tu setkává esejista Alberto Manguel, umělecký historik sociologické metody Pierre Francastel, teoretik vizuální kultury Nicholas Mirzoeff, umělecký publicista a historik Jindřich Chalupecký a Miloš Jůzl se svou encyklopedickou přehledovou prací. Taková konfrontace neměla vynechat vzájemné kritické porovnávání použitých stanovisek. Jinými slovy – pouhý kompilační přístup tu práci neprospívá.

Ve 2. kapitole se chtěla autorka věnovat procesu vizuálního vnímání a jeho teoriím. Tvrdí, že změny ovlivňující vizuální vnímání a interpretaci obrazu mohou především přinést patologické změny zrakových orgánů. V návaznosti na to se v poslední části kapitoly chce věnovat způsobu zpracování vizuálních informací a důsledkům poškození mozkových částí.

3. kapitola má být věnována „obrazu“, resp. úvaze, co obraz odlišuje od skutečnosti, proto se chce zabývat psychologickými faktory vizuálního zpracování a zahrnout i subjektivní faktory ovlivněné individualitou pozorovatele. Prakticky pak sledujeme ne zcela systematický, a rozhodně nikoliv objevený výklad fyziologického mechanismu a psychologického fungování interpretace vizuální scény.

Pro 4. kapitulu autorka deklaruje představení trojstranné vazby mezi vnímatelem, autorem a obrazem jako objektem, dále otázku rozlišení skutečných obrazů od představ a okolnost účasti pozorovatele na obrazu.

2) Otázka metodičnosti přístupu

Musím trvat na tom, že poněkud rozptýlené poznámky sahající od fyzikální definice světla, energetické charakteristiky vizuálních podnětů, přes náznak fyziologických procesů, neurologických procesů až k psychologické interpretaci nekomentují vždy to podstatné a ani nesměřují k nějakému shrnujícímu

konstatování. Kaleidoskopický a kompilační charakter autorka z mého pohledu nepřekonala, přestože si jako své teoretické vzory zvolila řadu konzistentně uvažujících autorů.

3) Věcné poznámky

Poněkud problematické je také autorčino žonglování s pojmem skutečnost. V některých případech se počítá s tím, že „skutečnost skutečně [nějak] vypadá“ (s. 10), jinde jde o zprostředkování „světa takový, jaký skutečně je“ nebo předpoklad „jaké povahy vnímané podněty skutečně jsou“ (s. 32). Podobně je otázka, jak lze srovnávat „světelnou energii“ „vstupní informace“ zraku s „vnější skutečností“ a konstatovat jejich odlišnost (s. 11).

Pokud by 2. kapitola měla snášet důkazy o povaze jistých uměleckých projevů jako důsledku patologických změn vizuálních systémů, pokládal bych ji také za poněkud problematickou – naštěstí tomu tak v zásadě není. Z neurofyziologických zkoumání totiž již dlouho vyplývá, že značnou část poškození je mechanismus mozkového zpracování schopen korigovat. V této souvislosti je rozhodně správná autorčina připomínka stanoviska Stuarta Anstise na straně 21, že např. u El Greca by byl schopen jeho vlastní percepční systém astigmatické zkreslení korigovat. Zároveň i z ryze spekulativního zhodnocení je obtížné se vyhnout paradoxu, kdy vnímání okolní skutečnosti je zasaženo stejnými hendikepy jako vnímání tvořeného obrazu, tudíž při dosažení shody by nemohlo dojít k rozdílu s viděným „originálem“. Otázka krátkozrakosti impresionistů sice vypadá jako možná okolnost, ovšem z nadřazené úrovně kulturně-společenského zhodnocení impresionistických děl převážně standardně vidícími diváky není pro přijetí tohoto uměleckého postoje nijak relevantní. Podobně i Degasovo špatné pozorování „skutečnosti“ je z hlediska vlastní tvorby málo podstatné, protože zásadní princip generování nových vizuálních znaků vyplývá více z jeho zkušenosti s tvorbou dosavadních obrazů, případně s konfrontací se „znakovými systémy“ jiných malířů. (Podobně i hluchota Smetany neměla vliv na jeho skladebné postupy.)

V textu se často objevují různé drobné nepřesnosti, jako např. falešná představa o spojení paprsků při dalekozrakosti „až po průchodu sítnice“ (s. 19). Jedná se o ideální bod projekce, paprsky samotnou sítnicí samozřejmě projít nemohou. Podobně by stálo za vysvětlení, jak mohou být sakadické pohyby oka autonomní a zároveň směřované naší zaměřeností (s. 30). Vysvětlování principů Gestaltpsychologie zprostředkovaně přes Třeštíka také není nejvhodnější. U El Greca by snad bylo příhodnější mluvit o španělském malíři řeckého původu, než o řeckém malíři. Zjištění 3. kapitoly, že obraz odlišuje od skutečnosti jeho „rám“, se jeví jako poněkud banální a neúplné.

4) Hodnota pramenů a poznámkového aparátu

Rozsah použité literatury je pro účely bakalářské práce dostačující, dokonce se může jevit jako rozmyšlený. Učebnicová práce o vizualitě od Aumonta, velmi vyhledávané reflexe vizuálních teorií (Gombrich, Francastel, Mirzoff, Barthes, Goodman), encyklopedie Jůzla. Nalezneme zde i filozofické zázemí (Aristoteles, Platón, Heidegger, Petříček), literaturu psychologickou, resp. literaturu týkající se psychologie vidění (Cummings, Hunt, Mather, Šikl, Ehrenzweig – uveden pouze v poznámkách). Poměrně zajímavý a významný konvolut tvoří speciální práce věnované zrakové patologii (Anstis, Elliott & Skaff, Marmor, Marmor & Ravin, Polland, Sacks & Wasserman). Připojena je i kritika a výtvarná publicistika (Manguel, Třeštík, Chalupecký – také uveden pouze v poznámkách). Problém trochu začíná ve využívání literatury:

citace se někdy sbíhají v nestejně úrovni, citovat z Goodmana, plného zásadních příspěvků k interpretaci vizuálních jevů, větu vytrženou z jinak pozoruhodného kontextu o obrazové „indoktrinaci“, že obraz „může [...] zobrazovat cokoli“ (s. 27), mi připadá až komické.

Bohatý poznámkový aparát je využit pro odkazy na literaturu a několika drobným upřesňujícím poznámkám.

5) Jazyková stránka práce

Vyjadřování autorky sice jde ve stopách odborné rétoriky, ovšem někdy formální okázalost poněkud zastiňuje snahu pečlivě nalézat podstatné významy. Z hlediska češtiny lze vytknout hypertrofii trpných vazeb, autorka neumí používat interpunkci v souvětích s přímými citacemi (např. s. 4, 9, 10...), oddělení čárkou po „a“ v důsledkových souvětích (např. s. 12), také v termínu Velká francouzská revoluce není důvod k velkému F (s. 7).

6) Závěrečné hodnocení

Text svým rozsahem naplňuje požadavky na bakalářskou práci, nicméně deklarovaná syntetičnost, případně „pro někoho objevnost“, se naplňuje jen velmi sporně. Kompilace zdrojů, někdy pro dané téma poněkud nesouměřitelných, těžko nahradí kritickou syntézu, teorie odmítající „nevinné oko“ jsou dnes již standardním akademickým stanoviskem. Jazykově a formálně je práce více než průměrná.

Závěr práce, který by podle mého názoru měl odpovědět na stanovené hypotézy (pokud by samozřejmě byly explicitně vyjádřeny) pouze opakuje osnovu použité metody. Z tohoto pohledu se mi práce nemůže jevit ani jako „velmi dobrá“ a vůbec ne jako „výborná“, ale pouze jako „dobrá“, splňující přece jenom určitou část požadavků na bakalářskou práci.

Práci doporučuji k obhajobě, moje hodnocení je „dobře“, tedy „3“.

Aleš Svoboda, oponent, 31. 8. 2018